

Universitat Rovira i Virgili

Investidura com a doctora honoris causa
de la Sra. Rosa M. Calaf

Sessió acadèmica extraordinària,
20 de maig de 2008

Investidura com a doctora honoris causa
de la senyora Rosa M. Calaf

Sessió acadèmica extraordinària,
20 de maig de 2008

Universitat Rovira i Virgili
Tarragona

Discurs d'investidura: © 2008 by Rosa M. Calaf

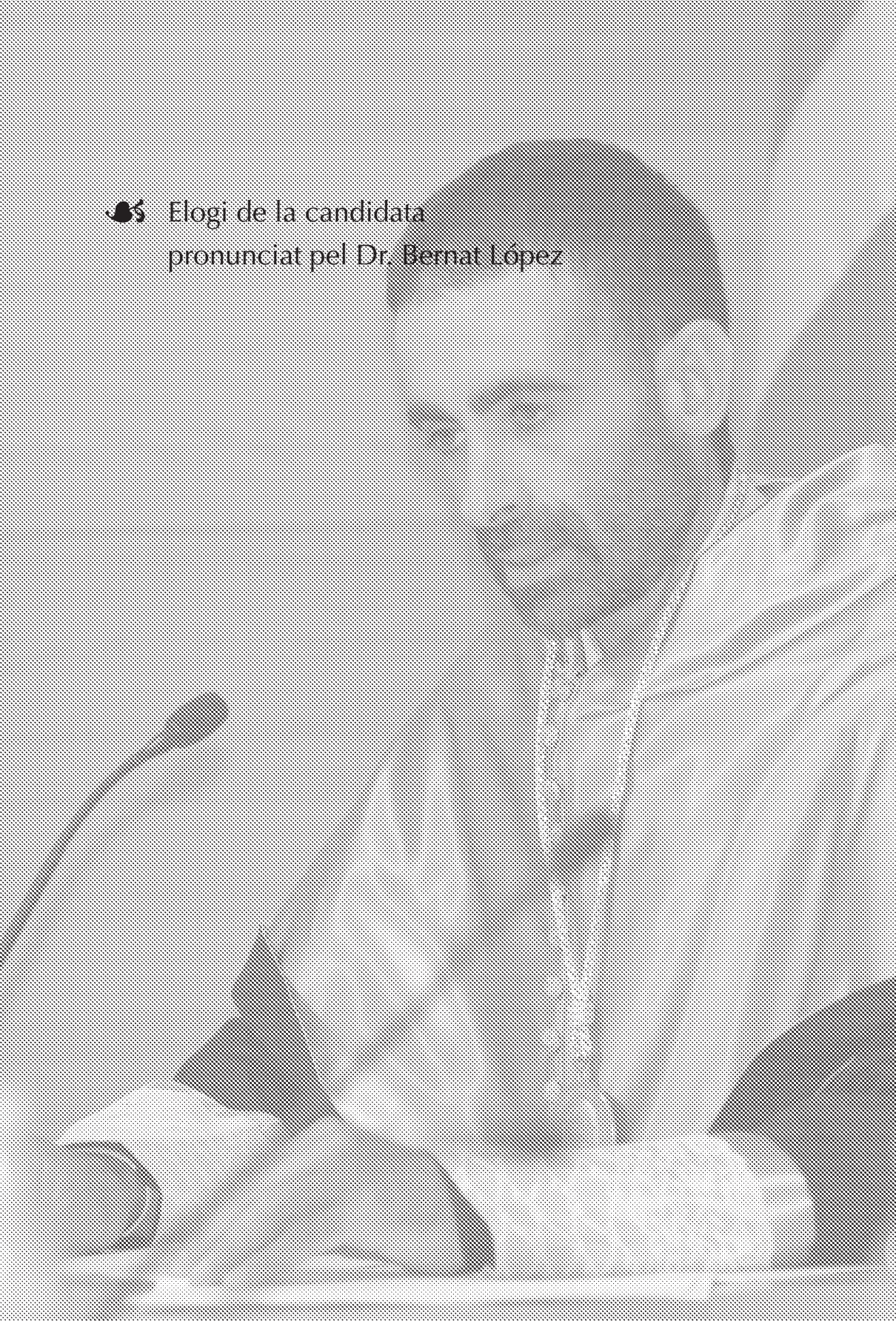
Fotografia: Ramon Torrents

Impress per Indústries Gràfiques Gabriel Gibert, SA

Dipòsit Legal: T- 1448 - 2007

Índex

Elogi de la candidata pronunciat pel Dr. BERNAT LÓPEZ	7
Discurs d'investidura pronunciat per la Sra. ROSA M. CALAF	17
Paraules de benvinguda pronunciades pel Dr. FRANCESC XAVIER GRAU Rector Magfc. de la Universitat	29

🗣️ Elogi de la candidata
pronunciat pel Dr. Bernat López

Dr. Francesc Xavier Grau, Rector Magnífic de la Universitat Rovira i Virgili; Sra. Rosa Maria Calaf; Sr. Àngel Cunillera, president del Consell Social; Dr. Antoni González Senmartí, secretari general de la URV; representants de les institucions i de la societat civil, companys de la Universitat, senyores i senyors,

És per a mi un honor adreçar-me a vostès per pronunciar l'elogi a la candidata a obtenir el grau de doctora honoris causa per la nostra Universitat, la periodista Rosa Maria Calaf. Ho és no només pels seus mèrits abundants i rellevants, que detallaré després i que són sobers per si sols a l'hora de justificar l'atorgament d'aquest alt honor acadèmic, sinó també per la concurrència en la seva candidatura d'una circumstància inèdita: Rosa Maria Calaf serà la primera dona periodista que rep un doctorat honoris causa d'una universitat catalana. De fet, els periodistes homes que han rebut aquesta distinció són poquíssims: el polonès Ryszard Kapuscinski i el barceloní Manuel Vázquez Montalbán, si és que a aquest darrer se'l pot considerar estrictament un periodista.

Així doncs, amb aquest acte entenc que no tan sols homenatgem Rosa Maria Calaf, sinó també la dona, la periodista, la corresponsal que ha estat i que és. Per tant, reconeixem indirectament la feina de totes les altres dones periodistes —i per què no, també dels homes— que han format part de la rica tradició catalana de corresponsalia de premsa a l'estranger. Una tradició que comença amb personalitats com Josep Pla i Eugeni Xammar i arriba fins a la mateixa candidata i tantes altres dones i homes de casa nostra que, repartits pel planeta, s'esforcen cada dia, en condicions de vegades molt difícils, per fer-nos de traductors d'un món cada cop més complex, convuls i imprevisible.

Aquesta és una bona ocasió per mirar enrere, ni que sigui durant uns instants, per recordar i reconèixer l'aportació a la història del periodisme català i espanyol d'aquest elenc de figures, algunes molt celebrades, d'altres de més anònimes, sempre nòmades, ambaixadores sense títol diplomàtic però sovint amb una enorme capacitat d'influir en la visió del món

que tenien i tenim els lectors de diaris, els orientats de ràdio o els televidents d'aquí.

Entre els més cèlebres trobem Agustí Calvet, àlies *Gaziel*, escriptor i periodista extraordinari que va cobrir per a *La Vanguardia* diversos fronts de la Primera Guerra Mundial, igual que Claudi Ametlla, corresponçal d'*El Poble Català*; els esmentats Pla i Xammar, pioners de la corresponçal al París, el Londres, el Berlín i el Moscou dels anys vint; Carles Sentís, únic periodista català i un dels dos espanyols acreditats als judicis de Nuremberg després de la Segona Guerra Mundial, i ja arribant al present, Tomàs Alcoverro, veteraniíssim corresponçal a l'Orient Mitjà; Maruja Torres, corresponçal i enviada a diverses zones calentes del planeta com Beirut i Amèrica central, i la mateixa Rosa Maria Calaf, que fa 25 anys que ens informa des dels punts neuràlgics del planeta. Però la llista seria molt més llarga si comptéssim altres professionals amb menys anomenada però amb trajectòries dignes d'esment: Ricard Estarriol, Plàcid Garcia-Planas, Erik Hauck, Joaquim Ibarz, Jaume Masdeu, Xavier Mas de Xaxàs, Griselda Pastor, Eduard Sanjuan, Vicenç Sanclemente, Eusebi Val...

Tal com es pot deduir d'aquesta llista, des d'una perspectiva de gènere les dones han estat històricament una minoria dins del col·lectiu dels corresponçals i els enviats especials. De fet, el periodisme en general ha estat fins fa pocs anys un afer sobretot d'homes, i encara avui costa de veure dones ocupant posicions prominents en l'organigrama periodístic i directiu dels mitjans. En relació amb això, és molt significatiu que en tot el sistema mediàtic català només hi hagi tres dones en càrrecs directius, dues de les quals amb nomenaments molt recents: la directora general de la CCMA, Rosa Culléll; la directora de TVC, Mònica Terribas, i la directora de TVE-Catalunya, Montserrat Abbad. Rosa Maria Calaf ha estat en aquest sentit una excepció, i de ben segur podria explicar moltes anècdotes, la majoria no gaire agradables, sobre els peatges que ha hagut de pagar en el seu exercici professional pel fet de ser dona en un món tan aclaparadorament masculí.

Rosa Maria Calaf (Barcelona, 1945) podem dir que és la degana dels corresponçals de televisió, i segurament també ho és del col·lectiu de corresponçals catalans, amb permís de Tomàs Alcoverro. I no tan sols per una qüestió de veterania, tot i que 38 anys d'exercici en una activitat amb tant de desgast com el periodisme ja són credencial suficient per aspirar a aquest títol simbòlic. És degana també sobretot per la continuïtat, la qualitat i la transcendència de la seva tasca, i per la rellevància de les corresponçalies

que ha ocupat. Concretament va ser corresponsal de TVE a Nova York per als Estats Units i Canadà (1983-87), va obrir la seu de Moscou per a la Unió Soviètica (1987-89), on va repetir durant el període 1996-99 com a delegada per a Rússia; va reestructurar la corresponsalia de Buenos Aires per a Amèrica del Sud (1989-93); va ser enviada a Roma per a Itàlia i el Vaticà (1993-96), i a Viena (1996) per als països de l'Est-Balcans. Més recentment ha estat delegada a Hong Kong per a Àsia-Pacífic (1999-2007). Actualment ocupa la corresponsalia de Pequín per a la Xina i l'Àsia-Pacífic.

Dins del seu currículum professional destaca també el pas per Televisió de Catalunya durant l'etapa fundacional: fou directora de programació i de producció l'any 1983, just abans d'iniciar la seva reeixida i dilatada carrera com a corresponsal de TVE a l'estranger. Amb anterioritat a aquesta data, i des que va ingressar a Radiotelevisió Espanyola el 1970, havia treballat com a periodista radiofònica i a partir de 1976 havia col·laborat amb magazins i programes com ara *300 millones*, cosa que li va permetre viatjar per tota Amèrica Llatina.

L'actual destinació de Rosa Maria Calaf, la corresponsalia de Pequín, denota la confiança que hi ha dipositat l'actual direcció de TVE, ja que la zona de la Xina i l'Extrem Orient es pot considerar una de les més complexes i convulses, una regió emergent que reclama la seva posició de centralitat en el nou mapa geopolític del segle XXI. De fet, la regió assignada a Rosa Maria Calaf inclou des del Paquistán fins a Nova Zelanda, una zona d'una enorme amplitud que l'obliga a viatjar contínuament per afrontar la simultaneïtat d'esdeveniments que es produeixen en punts diversos, amb la consegüent necessitat d'una jerarquització informativa adequada.

Un altre termòmetre, segurament encara més revelador, del prestigi i l'estima assolits per la candidata en els cercles de la professió periodística i més àmpliament entre la societat civil catalana i espanyola és la impressionant llista de premis que ha obtingut, no menys de setze, fins a la data:

- Llaç de Dama de l'Ordre del Mèrit Civil (1993)
- Premi Ondas 2001 a la millor tasca professional
- Micròfon de Plata Especial 2001 de l'Associació de Professionals de Ràdio i Televisió
- Àbac d'Or-Espanyol de l'Any per la cobertura informativa de la SARS de la Cambra de Comerç d'Espanya a Hong Kong
- Ofici de Periodista 2003 del Col·legi de Periodistes de Catalunya

- Premi Protagonistas 2004 TV - Onda Cero
- Premi Ana Tutor 2005
- Premi Casa Àsia 2005 per la cobertura informativa del tsunami
- Premi Club Internacional de Premsa 2006 a la millor tasca periodística a l'estranger
 - Premi Etnosur 2006 (Jaén) per la tasca en favor de la diversitat
 - Premi Club de las 25 2007 (Madrid) a la trajectòria professional
 - Premi Ciudad de Frías 2007 (Burgos) pel reportatge *Encuentro en Vanuatu*.
 - Women Together Award 2007 (Nacions Unides, Nova York) per la trajectòria professional en favor dels objectius del mil·lenni
 - XXIII Premi de periodisme Cirilo Rodríguez 2007 de l'Associació de la Premsa de Segòvia al millor treball de corresponals i enviats especials a l'estranger
 - Premi de la Federación de Mujeres Progresistas 2007 per la seva tasca en favor de la igualtat
 - Premi Tota una Vida 2007 atorgat per l'Acadèmia de la Televisió d'Espanya

Per si fos poc aquesta extraordinària collita de reconeixements, recentment s'ha creat un premi que porta el seu nom: el premi Rosa Maria Calaf d'Investigació Social, que organitza l'Ajuntament d'Alcalá la Real (Jaén), Alcalá Grupo Editorial, Fundación Cruzcampo i la Universitat de Jaén, que ja va per la segona edició. Aquest reconeixement té com a objectiu fomentar la recerca sobre els grans problemes que afronta el món del segle XXI: medi ambient, migracions, terrorisme, fam, conflictes armats, violència, antropologia urbana, moviments socials, mestissatge, solidaritat, etcètera.

La figura del corresponal a l'estranger ha gaudit històricament d'un notable prestigi social, sovint tenyit d'una certa aurèola mítica que li encomana el seu cosí germà, l'enviat especial als conflictes bèl·lics. De fet, en general el corresponal no és un professional estàtic, ancorat en una gran capital diplomàtica, sinó que ha de viatjar sovint fora d'aquesta seu per tal de cobrir esdeveniments que succeeixen en l'àrea geogràfica que té encomanada. Uns esdeveniments que no és estrany que tinguin un caràcter violent (guerres, conflictes socials) o dramàtic (catàstrofes naturals). El cas de Rosa Maria Calaf és paradigmàtic en aquest sentit; de fet, hem d'agrair-li el gran esforç que ha hagut de fer per ser avui amb nosaltres, ja que per uns

dies ha hagut de deixar en altres mans la cobertura informativa per a TVE del desastrós terratrèmol de la Xina.

Malgrat que aquest prestigi s'associï sovint a una visió glamurosa de la vida del corresponsal, el cert és que objectivament la seva feina té una gran transcendència social, la qual justifica de sobres la consideració de què gaudeix. Segons Christopher Tullock, professor de Comunicació i estudis de la figura del corresponsal, en matèria de periodisme internacional “els mitjans de comunicació tenen un enorme impacte potencial sobre la societat, ja que el receptor no acostuma a contrastar la informació del seu mitjà amb fonts alternatives”. Així, afegeix el mateix autor, el corresponsal fa una tasca d'autèntic “comunicador intercultural”: “els corresponsals són, en aquest sentit, traductors culturals dels països de destí als d'origen”, feina que comporta una gran responsabilitat, ja que pot contribuir a forjar una imatge conflictiva i d'incompatibilitat cultural, o al contrari, pot estimular la comprensió mútua i la concòrdia incidint en els aspectes compartits i contextualitzant o relativitzant els elements diferents i fins i tot oposats als valors de les societats que informen.

La globalització i l'increment en la conflictivitat mundial propis d'aquest inici del segle XXI accentuen encara més aquesta responsabilitat del corresponsal davant de la seva audiència. La nostra visió del món depèn en gran manera de les seves paraules, de les imatges que ens envia de llocs remots i desconeguts per a la immensa majoria, on s'estan jugant aspectes vitals per a la viabilitat de les nostres societats i del món sencer. Així, reprement les paraules de Tullock, l'exigència de rigor, de qualitat i de contrastació pròpies de qualsevol tasca periodística és encara més punyent en el cas del corresponsal. En aquesta línia, Michael Emery afirma que “és vital per a la nostra supervivència al segle XXI que anem millorant la qualitat de la nostra informació sobre pobles i governs d'altres nacions, i sobre les ambicions dels nostres governs”.

L'arribada del que molts anomenen *revolució digital* ha comportat una paradoxa per a la figura del corresponsal. D'una banda, les condicions tècniques en què es desenvolupa la seva tasca han millorat extraordinàriament. L'era de la connectivitat universal ha deixat enrere els temps heroics en què el principal problema del periodista era fer arribar la crònica al seu mitjà. Però l'altra cara de la moneda és la transformació experimentada pel sistema mediàtic, que pel que fa a la informació periodística es tradueix en tres característiques indesitjables: mercantilització, espectacularitat

i immediatesa. Una prova d'això l'aporta la tesi doctoral del professor de la Universitat Rovira i Virgili David Domingo, segons la qual el principal valor, de vegades exclusiu, del periodisme que es difon a través d'Internet és la immediatesa, i deixa de banda altres possibilitats extraordinàries que aquest nou mitjà ofereix per millorar la qualitat del periodisme, com ara la interactivitat, la hipertextualitat i la multimedialitat.

Aquest és precisament un mèrit afegit de la tasca de Rosa Maria Calaf: la seva plena consciència i la seva tasca de denúncia pública del deteriorament de les condicions de treball del periodista corresponsal, i en conseqüència de la qualitat de la seva feina. La globalització ha comportat que tinguem més informació internacional que mai, però alhora, segons Calaf, la qualitat d'aquesta informació no passa precisament pel seu millor moment. En la línia del que han denunciat Ignacio Ramonet i altres estudiosos i analistes dels mitjans, la primacia de la televisió com a mitjà de masses ha comportat un retrocés del periodisme d'anàlisi enfront del periodisme d'impacte, el periodisme de l'aquí i l'ara, el fet d'arribar els primers i ser en directe a qualsevol preu, tot i que no hi hagi res per explicar perquè no hi ha hagut temps material de situar-se i comprendre esdeveniments sovint molt complexos. El resultat és un periodisme buit, efectista i paradoxalment molt redundant i homogeneïtzat, ja que tothom tendeix a fer el mateix.

Una altra conseqüència de la transformació que experimenta el sistema mediàtic, sobretot als països llatins, és la tendència a substituir els periodistes més veterans i experimentats per joves gairebé acabats de sortir de les facultats, per raons fonamentalment econòmiques (estalvi de costos salarials). És així com a Espanya i a Catalunya darrerament la cobertura de la informació internacional s'està deixant cada cop més, en alguns mitjans més que en d'altres, en mans de voluntariosos però inexperts professionals que sovint no arriben ni a la trentena i que també massa sovint treballen en condicions salarials i pressupostàries força pitjors que els seus antecessors més veterans. A això al·ludeix irònicament el periodista d'internacional de *La Vanguardia* Plàcid Garcia-Planas quan diu que "ara la corresponsalia de guerra és un esport de masses". El necessari i natural relleu generacional no s'està gestionant gaire bé. Assistim a la jubilació anticipada, de vegades forçosa i sistemàtica, de valuosos professionals que gaudeixen d'una esplèndida maduresa professional, el bagatge dels quals sembla que no interessa gaire als gestors de les cadenes de televisió.

Tot i la dificultat per explicar i per fer comprendre les coses sovint incomprensibles d'un món convuls i violent a què al·ludeix Garcia-Planas, el corresponsal té l'obligació professional i ètica d'intentar-ho amb totes les seves forces i tots els seus recursos. Les condicions descrites d'espectacularització i mercantilització de la informació, i substitució accelerada dels periodistes veterans per d'altres de més joves, inexperts i mal pagats, no posen les coses fàcils als professionals d'avui dia. Afortunadament, però, encara queden figures de la talla de Rosa Maria Calaf, que durant els seus 38 anys de carrera periodística i 25 de corresponsalia a l'estranger ha donat exemple de compromís, qualitat i implicació. Un compromís que encara continua exercint, com se sol dir, al peu del canó des de la delegació de Pequín i que la nostra Universitat vol reconèixer i agrair amb aquest acte solemne.

Rector Magnífic, en la mesura que m'ha estat possible, he exposat la vida i l'obra de la senyora Rosa M. Calaf. Crec, doncs, haver dit prou perquè amb la vostra autoritat li sigui atorgat el reconeixement dels seus mèrits. Per tant, Rector Magnífic, us demano que us digneu nomenar doctora honoris causa la senyora Rosa M. Calaf i incorporar-la a la nostra Universitat.

Discurs d'investidura

pronunciat per la Sra. Rosa M. Calaf

Bon dia, senyor rector, membres de la comunitat universitària, senyores i senyors

Em pregunto, sincerament, si mereixo aquest generós reconeixement, però estic molt contenta i satisfeta que hagin decidit que sí. Em comprometo a esforçar-me per mereixèr-lo i no defraudar-los.

Jo no sóc acadèmica i tinc un profund respecte i admiració per les institucions d'ensenyament. Els agraeixo, doncs, que m'acceptin com a col·lega i com a igual.

Si m'ho permeten, l'honor d'aquesta incorporació simbòlica al Claustre d'aquesta prestigiosa Universitat Rovira i Virgili vull dedicar-lo al meu pare, insaciable lector, i al meu avi matern, insaciable viatger. Desgraciadament ells ja no hi són, però sense la seva comprensió, el seu suport i el seu exemple jo mai no hauria arribat fins aquí.

D'altra banda, tots dos eren tarragonins, del Penedès i de la Conca de Barberà. Aquest doctorat és, doncs, molt commovedor per a mi. Estic profundament vinculada a aquesta terra des de la meva infantesa. Porto gravades a la memòria imatges inoblidables i relats inspiradors que han anat marcant la meva trajectòria vital i professional. He fet del món la meva llar, però he tingut molta cura de les meves arrels. Per mi, com deia Hemingway, casa meva no és per viure-hi, és per tornar-hi, i jo tornaré aquí.

No vull deixar-me dur per l'emoció o pel sentimentalisme. No puc ni vull malgastar una oportunitat tan valuosa en records personals sinó que l'aprofitaré per parlar-los d'una professió, el periodisme, que és molt més que això: és una forma de vida, una missió. I està en perill.

M'agradaria que reflexionéssim plegats sobre el seu paper en la societat que estem construint. En aquesta sala, en aquest moment, conflueixen dos dels seus pilars fonamentals: l'educació i la informació. Ambdós camps tan irresponsablement esbatussats pels poders polítics i econòmics en aquest escenari mundial d'avui dia, en què tot té preu, però no pas valor, en què l'èxit no es basa ja en l'excel·lència.

Sense el coneixement és impossible bastir l'edifici de la Justícia. Sense saber què passa és impossible defensar la llibertat. Educadors i periodistes —permetin-me que els posi al mateix nivell— som els paletes que intentem construir un món del qual ens puguem sentir orgullosos.

Thomas Jefferson, tercer president dels Estats Units d'Amèrica i principal redactor de la declaració d'independència, escrivia que una nació ignorant mai no pot ser lliure. L'objectiu del periodisme és buscar la veritat fins allà on sigui possible. Intentar de comprendre allò diferent, la complexitat. Esforçar-se per ser capaç de transmetre-ho i explicar-ho. Maldar per promoure el canvi a millor i per a tothom.

En l'actual món globalitzat, informació no equival a comunicació. La llunyania física s'elimina de forma espectacular, però no pas, en la mateixa mesura, la llunyania cultural i econòmica.

Mai la nostra relació amb la realitat ha estat tan sistemàticament mediatitzada; no obstant això, encara que la televisió ha abolit les distàncies, no ha sabut, o no ha volgut, reduir les diferències.

La televisió és un espectacle referencial compartit. Crea un nou vincle social en una època en què es debiliten els valors col·lectius.

L'increment del flux de mitjans de comunicació genera més missatges. Malgrat això, no comporta més comprensió mútua. Per evitar el xoc de civilitzacions cal treballar per la cohabitació de la diversitat. És fonamental acceptar punts de vista diferents i respectar la multiplicitat per aprendre a cohabitar. El millor del món és que conté diversos mons. La diversitat és un patrimoni de la humanitat. Preservar-la, entendre-la, acceptar-la és un repte quan la tendència és a l'homogeneïtzació, els patrons d'uniformització accelerada hostil.

Els mitjans són, ara, els principals transmissors de cultura i de coneixement de l'altre. Només oferint la diversitat contribuiran a l'expressió pluralista de valors culturals, socials i polítics.

Albert Camus va dir, el 1951, que hi havia una filiació gairebé biològica entre l'odi i la mentida. Tan sols serem capaços de dir la veritat si substituïm l'odi per la comprensió de la diferència.

Identitat-cultura-comunicació és el gran triangle que hem de combinar, remarca l'estudiós de l'altra mundialització Dominique Wolton. No es poden subestimar les dificultats de la immensa majoria per adaptar-se a l'obertura del món, que amenaça a empassar-se la seva identitat.

La televisió actua, amb freqüència, com a reproductora i disseminadora de prejudicis. Com a servei públic ha de servir la societat, no pas servir-se'n d'ella. La informació televisiva no ha de ser tractada com un negoci. És massa important per deixar-la en mans del mercat.

Diversos escàndols de periodistes que inventaven els seus articles en diaris principals dels Estats Units i d'Europa proven que la pressió empresarial pel dividend i l'obsessió per l'èxit posen aquests paràmetres per davant de la qualitat.

La major despesa en l'actualitat es fa a disseminar les notícies, no pas a recollir-les. S'inverteix en el *hardware*, la tecnologia, no pas en el *software*, els periodistes. Es retalla personal i temps. Cal explicar-ho tot en un minut. Es dona com a producte final allò que gairebé només és material en brut.

La televisió és, sovint, culpable d'una paradoxa. Quan expliquem l'aldea global, en comptes de ser globals som fragmentaris. La pantalla dona la il·lusió que el fragment televisiu és la realitat total. En una manifestació amb escassos participants, si concentren les càmeres sobre el petit grup, augmenta la importància real de la protesta; si mostren les voreres, a banda i banda, on no passa res, la col·loquen en la seva exacta dimensió.

Com que aquest tipus de pràctiques abunda, amb intenció o fins i tot sense, és clau la possibilitat d'accedir a més d'una versió dels fets. D'això es deriva la necessitat que als conflictes de l'Afganistan i l'Iraq, per exemple, juntament amb les televisions nord-americanes hi fossin les europees i Al Jazeera, la cadena de Qatar, i Al Arabiya, el canal via satèl·lit de Dubai. Fonts, en definitiva, amb òptiques diferents.

Per desgràcia, proliferen els mitjans amb el mateix missatge. Per tant, són imprescindibles les perspectives globals, en particular els periodistes *in situ*, encarregats, explica Ryszard Kapuscinski, de la gran responsabilitat de donar sentit a les diferents realitats, de superar les fronteres polítiques i psicològiques.

La diversitat cultural i l'heterogeneïtat lingüística són una riquesa, però alhora són un obstacle per a la comunicació. No obstant això, el futur depèn del diàleg. Els canvis facilitats per la tecnologia no han atenuat la divisió nord-sud ni han reduït les desigualtats ni millorat l'aproximació a la diversitat.

Els mitjans fallen a l'hora de proporcionar la informació que la societat necessita per prendre decisions que l'afecten; tot i que, sovint, ni tan sols se n'adonen, o tot i ser-ne conscients, prefereixen mirar cap a un altre costat.

Hom diria que la lluita contra el terrorisme és l'única que s'ha de disputar. No obstant això, n'hi ha d'altres, com la lluita contra la injustícia. Pocs vegades la violència se'n considera el seu resultat, remarca l'escriptor uruguaià Eduardo Galeano. Tal com passa amb la pobresa, es prefereix inscriure-la en l'ordre natural de les coses com una cosa fatídica i inevitable...

Informar bé, amb precisió, en un món de diversitat, de gèneres, de generacions, de races, de cultures, d'interessos, és el gran repte davant del qual el periodisme agonitza.

Quan es va produir l'atemptat de Bali, el 2002, els anomenats països occidentals —sinònim de desenvolupats— es van afanyar a recomanar als seus ciutadans que no viatgessin a aquella illa ni al país, Indonèsia. Els balinesos es preguntaven per què ningú no va recomanar no viatjar a Nova York ni als Estats Units després de l'11 de setembre. Pocs mitjans van transmetre aquest plany. D'altra banda, es parlava dels morts australians, però amb prou feines dels balinesos. Si no hi haguessin mort turistes estrangers, el periodisme internacional no hauria estat allà amb el mateix desplegament per explicar-ho.

Com no podria ser d'altra manera, va ser a Mumbai, capital econòmica de l'Índia, el segon país més poblat del planeta i la democràcia més gran, quan diverses bombes en un tren de rodalies van matar, al juliol de 2006, 209 persones. L'interès exterior va ser escàs i curt, contràriament al que va passar després dels actes terroristes de Londres, el 2005, on en van morir 52.

En general, les efemèrides acostumen a ser "blanques". Es recorda Hitler i l'holocaust, però qui parla de Pol Pot i de l'extermini de cambotjans a mans dels khmers rojos? Es dediquen hores a la cobertura de judicis a personatges buits de la faràndula i l'esport i no es presta cap atenció als judicis a genocides i violadors dels drets humans al tribunal internacional de l'Haia.

Cada cop que posem les nostres diferències davant de les nostres semblances iniciem un procés d'enfrontament. La gent tenim diferents creences, assumpcions, actituds, valors, que porten a interpretar els missatges. S'entén el que es pot o el que es vol.

Els periodistes no tenim prou a esforçar-nos a relatar fets amb la màxim exactitud, sinó que també hem de procurar utilitzar el llenguatge correctament.

Les paraules no són innocents i cristal·lines. Desplaçats es fa servir en lloc de deportats; danys col·laterals, per morts civils; ajuda per ocupació, moviment d'alliberament, per terrorisme o viceversa.

La mentida lingüística és manipulació, o almenys, irresponsabilitat. Es tendeix a utilitzar les paraules amb lleugeresa, a etiquetar sense matisos, a estereotipar.

El periodista ha de saber posar-se en el lloc de l'altre, patir amb l'altre, respectar l'altre. La comprensió és la qualitat essencial d'un corresponsal, principal responsable de transmetre la diversitat.

Però, on es col·loquen i on no els operatius tècnics que permetran l'enviament d'imatges, en el cas de la televisió? En el cas de la televisió no ho decideix el corresponsal, sinó les grans empreses periodístiques i les agències internacionals.

Sovint sorgeix la pregunta de si la premsa és on hi ha la notícia o si la notícia és on es troba la premsa.

Els mitjans influeixen pel que diuen i pel que no diuen. De fet, el més important és que estableixen l'agenda. L'ordre del dia. No es tracta només de sostenir una postura o una altra. És més complex. Es fixa no el que hem de pensar, sinó en què hem de pensar. Guerra, terrorisme, catàstrofes... Per què no fam i desigualtats? No és fàcil estirar temes oblidats i animar el debat.

Els grans grups de comunicació no tenen ganes de veure a la plaça pública el tema de la censura econòmica en el context de la creixent concentració de mitjans i els governs autoritaris estan poc inclinats a respondre pel seu règim de censura política.

La societat civil s'enfronta a totes les dificultats possibles per fer sentir la seva veu a propòsit de la relació entre democràcia, diversitat i mitjans.

Els estereotips de raça, sexe, edat, religió, grup ètic, procedència geogràfica, aparença física, condició social, paper adjudicat d'entrada són presents i s'esmunyen dins de la informació. No cal ser porter de la realitat, però cal vigilar. És impossible el periodisme totalment pur, autònom, independent, però cal buscar-lo amb esforç.

Per vèncer la temptació de prendre partit en casos de conflicte, cal entrenar els instints contra les trampes que planteja l'ambient en què es mouen els mitjans. Fins i tot, els més veterans hi poden caure. Quan es va entrar a Kabul, el col·lega de la BBC, John Simpson, de reconeguda qualitat professional, es va deixar endur. La seva narració feia la impressió que eren ell i la BBC els qui estaven alliberant la ciutat. Després va reconèixer el que havia passat i va demanar disculpes.

Fa vint anys que em moc en la diversitat amb humilitat i respecte. Intentant aprendre-la i entendre-la. Cultivo fonts multiculturals amb la finalitat de

tenir-les a mà quan tinc pressa. No obstant això, m'adono que, a vegades, no sé o no puc distanciar-me'n prou.

Explicar la diversitat és necessari per entendre el món. Però per fer-ho cal temps per a la reflexió, espai per al relat i una empresa interessada en la seva importància i en el valor de la informació internacional.

Però en els mitjans de tot el món té prioritat la rapidesa i els cròniques s'encongeixen.

Quan vaig arribar als Estats Units, el 1983, una peça per al *Telediario* era d'uns tres minuts. A la Unió Soviètica, el 1988, era de dos i mig. A Amèrica del Sud, el 1990, era de dos. A Itàlia, el 1993, d'un minut i quaranta segons. A Rússia, el 1996, d'un minut i vint-i-cinc segons. A Àsia, en aquests moments, ronda un minut, un minut i deu segons.

Els criteris de selecció d'allò que entra en un informatiu són, si més no, curiosos. Vam parlar molt de la SARS, la síndrome respiratòria aguda o pneumònia atípica, el 2003, afecció de la qual van morir 812 persones. Però no de la malària, que en mata milions tots els anys. La pneumònia podria arribar a Occident, la malària no.

La tecnologia cada cop facilita més la transmissió de notícies des de qual-sevol lloc, immediatament i en directe. Malgrat això, només està a l'abast de pocs i són aquests pocs els qui decideixen quan, on i com s'utilitza.

Hi ha una pregunta clau que ens hauríem de respondre amb sinceritat: ¿els mitjans de comunicació són mirall de la realitat o, al contrari, en són un simple maquillatge per fer-la més atractiva i més productiva per a les empreses? Els telenotícies seleccionen els temes que importen o els que impacten?

A mesura que les empreses periodístiques són comprades per grans companyies, que la promiscuïtat empresarial creix amb aquests conglomerats que produeixen sense distinció programes de televisió i neveres; que la televisió pública desdibuixa el seu paper social... Quan se sacrifica el rigor periodístic en benefici dels índexs d'audiència; quan els tribunals sentencien contra els periodistes que defensen el secret de les seves fonts, quan es difon o publica una cosa abans de comprovar-la... la veu del periodista perd força, i en conseqüència, cada cop participa menys en el disseny de la informació.

La investigació periodística es converteix en acte secundari. Les crítiques i l'anàlisi, dues eines bàsiques, es debiliten. S'arriba al punt de fer creure al receptor que veure un esdeveniment en directe és sinònim d'en-

tendre'l. Creix la sobrecàrrega de notícies. S'aguditz la crisi de la veritat en la informació.

L'allau de telèfons mòbils, per satèl·lit, Internet, crea un mur de soroll i moviment frenètic que suspèn el silenci i la reflexió. Dificulta la creació d'una opinió pública sana capaç de ser bastió de drets i llibertats.

Els qui treballem en la premsa lluitem per disminuir el temps de la nostra activitat i per ampliar l'espai de la nostra atenció. Per distingir, com advertia Antonio Machado, les veus del ressò.

Quan als Estats Units es va decidir que la informació havia de donar diners, quan se'n va descobrir l'aspecte mercantil, se la va convertir en mercaderia. Cotitza en borsa i ha de donar beneficis. Les pressions del mercat han erosionat la qualitat del periodisme.

L'avenç tecnològic no equival a més qualitat de la informació. És una eina excepcional, però obliga a explicar coses sense temps per saber què està passant i, a més, cobrir instantàniament cada esdeveniment condueix a la confusió entre el que és més recent i el que és més important. Simplement, el fet que alguna cosa acabi de succeir no la fa essencial.

El periodisme necessita context i prioritats. Separar el gra de la palla. Els fets no succeeixen en el buit. Perillosa tendència a eliminar els "vells" especialistes.

La joventut i la bona presència no fan nosa, però són un substitut insuficient del coneixement i de l'experiència.

En un altre aspecte, les amenaces a la llibertat de premsa que acostumen a ser de caràcter polític ara provenen de la pressió econòmica.

La naturalesa de la premsa vista com a negoci l'ha fet canviar de forma dràstica. Les prioritats comercials incentiven la barreja de notícies i espectacle. És una estratègia per incrementar l'audiència. El déu ocult d'aquest univers, segons el sociòleg Pierre Bourdieu.

S'amplien pressupostos per als esports, el safareig, els *reality shows* i es retallen per als programes informatius. La concentració empresarial i l'escassetat de programes de qualitat són els dos problemes principals de la televisió europea, segons un estudi de l'Open Society Institute, de la Fundació Soros, i cal no oblidar que la televisió continua sent la primera font de notícies per a la majoria d'europes.

Però estem en l'era de l'infoentreteniment. Es presta més atenció a allò banal i frívol que no pas al que és seriós i rellevant. A l'era de la globalització, curiosament, baixa l'interès pel que passa lluny i pel debat dels grans temes.

És significatiu, igualment, tal com indicava el 2004 el periodista nord-americà Ted Koppel, de l'ABC, que molts joves i no tan joves tinguin el seu únic contacte amb les notícies mitjançant les emissions de matinada en clau d'humor, que ofereixen gairebé totes les cadenes. Es referia als Estats Units, però el fenomen s'està produint ja a Europa i a Espanya.

Cada cop és més difícil distingir entre els pallassos i els domadors, entre els actors i els analistes, entre els humoristes i els professionals de la informació.

Jo, igual que Koppel, no tinc cap objecció contra els *entretenidors* (diria, si aquesta paraula fos correcta) que fan de periodistes, però sí tinc objeccions contra els periodistes que pretenen entretenir.

Hi havia una vegada una televisió que no demanava compte de resultats econòmics als serveis informatius sinó que els exigia seriositat, rigor, el compliment de la seva funció social.

A l'hora de seleccionar la informació, el criteri es basava en la importància real dels temes per al ciutadà i a l'hora d'elaborar-la es buscava la forma més precisa de comunicar-los i explicar-los.

No obstant això, un programa que decideixi explicar el que és autènticament rellevant és, lamentablement, un luxe inassequible i insostenible per a les televisions. Fins i tot, per a la televisió pública. Quan els informatius formen part del mercat, o donen el que el mercat vol o fan fallida.

La televisió d'avui està més interessada a distreure, divertir, enganyar, i la nostra societat opulenta, confortable, satisfeta ha generat al·lèrgia a tota informació desagradable, inquietant, que obligui a pensar i a sacrificar-se. El públic té la seva part de responsabilitat.

Ens podem preguntar, però, si l'espectador no va començar a considerar la informació menys seriosament quan el periodisme televisiu va començar a perdre la seva integritat, a dissenyar notícies per als més joves, a tractar-les com si fossin entreteniment, a prendre-les més a la lleugera.

El món, assenyala David Hayes al portal nord-americà de debat Open Democracy, entra al segle XXI amb un dèficit d'idees, d'ètica, d'institucions i de lideratge polític. Davant de l'estressant quantitat d'informació, la gent es refugia en allò tribal. Caldria afrontar els reptes amb un "nosaltres global", però la incògnita és com s'aconsegueix.

No s'està construint una societat de ciutadans sinó de consumidors amb els pecats socials que assenyalava Mahatma Gandhi: riquesa sense treball,

plaer sense consciència, ciència sense humanitat, política sense principis, comerç sense moral, devoció sense sacrifici.

Per acabar, vull invocar els joves que ens acompanyen, tan nombrosos en aquesta cerimònia, perquè es projectin cap al futur recordant aquesta llista de Ghandi i el propi passat, fonament i patrimoni. Només la saviesa i la memòria impedeixen repetir errors.

Tucídides deia que cal triar entre descansar o ser lliure. En aquest món cada cop més globalitzat i més petit es necessita l'esforç de tothom.

Malgrat que treballo amb les paraules a diari, mai m'abandona el dubte i la dificultat de trobar les més precises, les més justes, les més clares i, en aquesta solemne i entranyable ocasió, no sé quines triar per expressar la meva gratitud. Tot i que probablement la millor sigui la més senzilla: gràcies.

Paraules de benvinguda

pronunciades pel Dr. Francesc Xavier Grau

Rector Magfc. de la Universitat

Benvolguda Sra. Rosa Maria Calaf, president del Consell Social de la Universitat Rovira i Virgili, secretari general de la Universitat Rovira i Virgili, senyores i senyors claustrals, distingides autoritats, senyores i senyors,

És motiu de màxima satisfacció per a la Universitat celebrar aquest acte solemne d'investidura de la Sra. Rosa Maria Calaf com a doctora honoris causa per la Universitat Rovira i Virgili.

A mi em correspon l'honor i el privilegi de donar la benvinguda al nostre Claustre a la doctora Calaf, i ho faig ben a gust, tant a títol personal com en nom del tots els membres de la Universitat. De forma especial per a la Unitat Predepartamental de Comunicació Audiovisual, Publicitat i Periodisme, de la qual va néixer la proposta de conferir-li la màxima distinció acadèmica que atorga la Universitat.

El padrí, el professor Bernat López, en la seva *laudatio*, ha posat de manifest tots els mèrits acadèmics i científics que la fan mereixedora de tan alta distinció i que hem pogut apreciar en la *magistralis lectio* amb la qual la Sra. Calaf ens ha obsequiat.

La distinció de doctora honoris causa cal entendre-la tant des del vessant de la distingida com de la comunitat universitària a la qual s'acaba d'integrar. Per la URV, és tot un privilegi comptar en el nostre Claustre amb un referent en Periodisme i Comunicació com la Sra. Rosa Maria Calaf que, com ha explicat el Dr. Bernat López, s'ha distingit també pel seu compromís amb els valors de la pau, la reconciliació i la igualtat, reconeguda per l'ONU amb la distinció Women Together Award 2007. El valor principal de la Universitat pública és la generació i transmissió del coneixement, amb la màxima autonomia i sense limitacions per raons de cap mena, ja siguin ideològiques, religioses o simplement culturals, perseguint la formació de ciutadans plenament lliures i responsables, és a dir, veritablement propietaris de les seves decisions, fonamentades en un pensament crític.

Rosa Maria Calaf ens n'ha donat moltes evidències, ha estat testimoni i ens ha apropiat aquest món petit on convivim 6.500 milions de persones i està immers en informació, però una informació molt mediatitzada. El lliure

albir, la capacitat de jutjar per un mateix ha esdevingut avui en dia més necessari que mai. És un dels motius pels quals la formació universitària bàsica avui és necessària per a una majoria de la població: sense la formació suficient, sense un esperit crític prou desenvolupat, no es construeix una veritable societat democràtica regida per l'imperi dels drets humans. És en aquest sentit que rebem amb gratitud i reconeixement la incorporació de Rosa Maria Calaf a la Universitat Rovira i Virgili, una universitat que, a més, desenvolupa un projecte formatiu en l'àmbit de la Comunicació al voltant d'aquests valors que ella representa.

L'accés a informació contrastada i responsable és un dels primers requisits per poder desenvolupar aquest esperit crític que fa més lliure la ciutadania i és alhora un dels elements imprescindibles per al progrés col·lectiu.

Rosa Maria Calaf ha lluitat precisament per això, podríem dir que des de la "primera línia" o la "línia de foc", on es genera la primera informació, on es donen a conèixer els primers detalls de la notícia, és a dir, des de on s'inicia en les nostres ments la primera reflexió. Com ella mateixa deia amb motiu del lliurament, al novembre passat, del premi a Toda una Vida, atorgat per l'Acadèmia de les Ciències i les Arts de Televisió: "El corresponsal és una espècie en extinció malgrat que donar a conèixer el món no és un luxe sinó una necessitat social." Afegia que "el dret a la informació és tan fonamental com el dret a l'educació o a la salut", i finalitzava dient: "És responsabilitat de tots construir una societat de ciutadans i no de simples consumidors".

Aquesta realitat que amb tant de coneixement de causa ens ha il·lustrat la Dra. Calaf en la seva *laudatio* ens diu que la nostra tasca és cada vegada no només més urgent sinó també més ingent. La Universitat treballa i seguirà treballant tant en la formació dels professionals del periodisme i la comunicació com en la de titulats en tots els àmbits de coneixement, tots amb una àmplia visió del món i aquest esperit crític que la nostra societat necessita per avançar en els valors universals de justícia i igualtat.

Aquest solemne acte d'investidura d'una doctora honoris causa en l'àmbit del Periodisme s'afegeix al que fa pocs mesos vam celebrar en aquest mateix Paraninf de presentació de la càtedra internacional URV/Repsol d'Excel·lència en la Comunicació, creada per contribuir a millorar la qualitat ètica i estètica de les pràctiques comunicatives en què vivim immersos, per mostrar també a la societat la rellevància que la universitat concedeix a aquest camp. L'àmbit de la comunicació, més que el de la tecnologia, do-

mina en l'actual societat del coneixement i els professionals del periodisme hi tenen un paper central.

Com ja s'ha dit, en l'era de la comunicació és quan globalment hi ha més desinformació. Conscient de la situació i de la seva responsabilitat, la URV vol treballar per contribuir a fer que l'era de la informació esdevingui sinònim no tant sols de la de la comunicació, sinó també de la del coneixement.

Aquest acte d'investidura de la Dra. Rosa Maria Calaf s'ha convertit en símbol del que volem fer però també del que volem ser, una Universitat compromesa veritablement i profundament amb la societat que l'ha creada.

Dra. Rosa Maria Calaf, gràcies per acceptar la nostra distinció, que més que honorar la vostra persona ens honora a nosaltres mateixos; la vostra incorporació al Claustre prestigia la Universitat Rovira i Virgili i ens obliga a treballar per ser dignes d'aquest prestigi.

Avui, amb el màxim reconeixement dels vostres mèrits, adquiriu el compromís de representar la Universitat Rovira i Virgili, que de ben segur realitzareu amb afecte. Rebeu l'enhorabona més cordial, en nom propi i en el de tota la comunitat universitària, que des d'avui també és la vostra.

Moltes gràcies.

UNIVERSITAT

ROVIRA I VIRGILI